

MANIFESTATIONS OF THE RECURRENT DISCOURSE IN HANU ANCUȚEI BY MIHAIL SADOVEANU

Codruța Cozma

PhD. student, Technical University of Cluj-Napoca, Baia Mare Northern University Center

Abstract: The verbal language characterizes human communication and is customized by the expression of each speaker. Also, the free use of words is intertwined with repetitive speech sequences through which the locator refers to the idiomatic tradition and adds more authority to his own discourse. Repeated speech can also be related to the intertextuality studied by Bahtin and to the polyphonic theory.

Repeated speech units have an important role to play in the meaning of the literary text analyzed and contribute to the evocation of a dark world. Most of the texts present in the opera are taken from the idiomatic repertoire of the Romanian language and of the popular culture, making direct reference to the fabulous universe of its fairy tale or to the biblical-religious domain.

Keywords: repeated speech, idiomatic competence, phatic function, texteme.

0. Omul, în calitatea sa de ființă rațională, comunică prin intermediul limbii cu ceilalți, dovedindu-și astfel capacitatea elocutională și competența idiomatică. Sextil Pușcariu considera că limba definește un popor, căci mentalitatea unei națiuni se edifică prin cugetare, iar „omul vorbește așa cum cugetă”. Modul de a gândi și de a vorbi se află într-o relație indisolubilă, organizarea raționamentelor realizându-se cu ajutorul structurilor lexicale învățate și folosite într-o manieră interiorizată prin utilizare constantă, transmisă prin tradiția lingvistică bazată pe vorbirea predecesorilor, astfel că „clișeele și asociațiile constante” de cuvinte stabilesc o legătură peste generații și constituie „o *forma mentis* națională” (Pușcariu 1976: 11).

Limbajul utilizează în articularea sa lexeme pe care le combină în funcție de scopul comunicării și de capacitatea emițătorului de a-și nuanța exprimarea și de a îmbogăți expresiv mesajul transmis.

Tehnica exprimării libere se bazează pe materialul de construcție al cuvintelor, luate fiecare individual și flexionate în funcție de nevoia vorbitorului. Pe lângă acestea, locutorul apelează și la structuri deja formate, cărora li s-a cristalizat sensul la nivel frazeologic și care aparțin tradiției lingvistice.

1. Dicursul repetat – perspectivă teoretică

Discursul repetat, noțiune introdusă în studiul limbajului de Eugen Coșeriu (2000: 258), are în atenție tocmai reluarea în exprimare a unor astfel de structuri deja constituite. În viziune coșeriană, acesta „cuprinde tot ceea ce în vorbirea unei comunități se repetă într-o formă mai

mult sau mai puțin identică sub formă de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puțin fixă, ca fragment lung sau scurt, a «ceea ce s-a spus deja»¹. Discursul repetat, ținând cont de tripartiția coșeriană între nivelurile limbajului (universal, istoric și individual), se manifestă doar la nivelul normei, nu și la cel al sistemului (2001: 16).

Discursul repetat (marcat în continuare prin DR) cuprinde: perifrazele lexicale (structurile care pot fi substituite prin cuvinte), sintagmele stereotipe (expresii substituibile doar prin alte sintagme) și locuțiunile (frazeme sau texteme ce pot fi substituite doar în plan transfrastic cu elemente echivalente: cu o frază sau cu un text). În această ultimă grupă sunt cuprinse: enunțurile metaforice, proverbele, dictioanele, citatele cunoscute, maximele (Coșeriu 2001: 235-239).

Perifrazele lexicale nu vehiculează un sens figurat și sunt nedecompozabile (sensul lor nu este suma sensurilor elementelor constituente). Sintagmele stereotipe au un caracter parțial metaforic prin care se poate atribui un sens figurat fără a renunța la sensul de bază (au caracter analizabil când au sens propriu și nedecompozabil când au sens figurat). Locuțiuni sunt numite expresiile idiomatice.

Lingvistul menționat consideră, de asemenea, că în vorbire, tehnica liberă (ale cărei elemente sunt cuvintele) se îmbină cu DR asemeni unui colaj. El compară, spre o mai bună înțelegere, o astfel de tehnică discursivă cu modalitatea de creație a unui pictor care cuprinde în tabloul său zone originale completate de fragmente preluate din operele altor pictori (1994: 55). În cazul proverbelor sau citatelor celebre acestea pot apărea în discurs într-o formă puțin modificată față de cea inițială, însă „expresia nouă este o aluzie tocmai la cea veche” (Coșeriu 1994: 56) și presupune o minimă cunoaștere a contextului primar (al acesteia) pentru a putea fi descifrată. Prezența DR în exprimare se poate realiza, în viziunea autorului amintit, în două maniere distincte: prin colaj (menționat deja) și prin imitație parodică (2000: 259).

În lingvistica românească, Stelian Dumistrăcel, pornind de la teoria coșeriană, analizează DR și încearcă să-i descopere mecanismele de funcționare. Cercetătorul susține că prin apelarea la elemente ale DR vorbitorul urmărește punerea propriului discurs sub semnul unei autorități morale superioare, o „autoritate a înțelepciunii «de împrumut»” (2006: 166) ce aparține marilor spirite ale umanității sau culturii populare. Se obține astfel o concretizare a funcției fatice a limbajului, emițătorul încercând să atragă atenția receptorului și să stabilească cu acesta o bază comună de relaționare.

Cristinel Munteanu analizează prezența DR în textele aparținând culturii antice și demonstrează că procedeul de elaborare a unui discurs bazat pe utilizarea unor structuri consacrate, preluate din cultura populară sau din operele altor autori, era cunoscut încă din vechime. Hermogenes¹ – retor grec – face distincția între două situații de utilizare a citatului (ca

¹ Hermogenes din Tarsus (160-225 d.Hr.), născut în Cilicia, se spune că ar fi fost un copil minune al cărui talent oratoric l-ar fi impresionat și pe împăratul Marcus Aurelius. El și-a scris întreaga operă retorică până să împlinească

element al DR): pe de o parte folosirea secvenței preluate ca un citat în sine pentru a justifica, întări o idee deja exprimată, iar pe de altă parte utilizarea acestuia ca element de construcție a discursului „contribuind la elaborarea unui nou act lingvistic” (2012: 97). În primul caz, textul nou și fragmentul citat sunt coreferente, deoarece se raportează la același aspect al realității, iar în al doilea se dezvoltă funcția poetică, autorul urmărind să sporească expresivitatea propriului discurs.

(Pseudo)Hermogenes prezintă două modalități prin care poate fi introdus într-un discurs un citat: prin lipire (katà kóllesin), adăugându-se în continuarea textului, astfel trecerea de la discursul liber la DR fiind evidentă, dar trebuind să formeze cu acesta un tot unitar, armonios, sau prin parodiare (katà paroidían) când citatul este adaptat sau completat de cuvintele vorbitorului (Munteanu 2012: 100).

Elisabeta Poghiric (1971: 94) consideră că prin acest al doilea procedeu textul repetat este indisolubil legat de textul emițătorului, asimilarea (adaptarea) putând fi făcută în mai multe moduri: „de la aluzie sau parafrază, de la rezumarea ideii, adaptarea, prelucrarea și uneori alterarea deliberată sau nu a citatului, contaminarea mai multor citate, până la parodie”.

(Pseudo)Hermogenes demonstrează că prin adaptare autorul adaugă după citat o completare, o complinire, astfel încât totul să devină o singură idee.

Dumistrăcel, pornind de la Arta oratorică a lui Quintilian și de la solecismele acestuia, arată că cele patru figuri de construcție (quadrapartita ratio) se pot aplica și în cazul enunțurilor DR pentru acele segmente ale limbajului care suferă transformări odată cu introducerea lor într-un nou discurs.

În cazul modificărilor, pentru obținerea coerenței discursive, este necesară păstrarea unui context minim de relevanță (Dumistrăcel 2006: 18) care să îl ajute pe receptor să înțeleagă mesajul transmis.

Adaptarea citatelor celebre (căci doar acestea sunt considerate de cercetător a fi discurs repetat) se face prin:

suprimare: reducerea unei părți din corpul unității frazeologice, fapt care solicită implicarea receptorului în decodarea mesajului.

adăugare – care poate fi o „completare de particularizare” prin precizarea elementelor adăugate înainte sau după DR sau o intervenție în structura propriu-zisă a acestuia („interpunere prin dislocare”); există și posibilitatea combinării a două sau mai multe structuri frazeologice.

23 de ani. Dintre scrierile rămase, i se atribuie cinci lucrări (după unii cercetători, doar patru): *Peri staseon*, *Peri ideon*, *Progymnasmata*, *Peri heurseōs* și *Peri methodou deinotētos*. Specialiștii moderni au dovedit că doar primele două sunt autentice. Celelalte trei au alți autori, însă, încă din antichitatea târzie, au fost considerate ca fiind opera aceluiași Hermogenes și au circulat împreună sub forma unui singur tratat de mare autoritate. Având în vedere acest motiv, raportarea la autor se face în articol prin termenul (Pseudo)Hermogenes.

substituire – „se bazează pe funcționarea aceleiași forme mentale în vorbire”, receptarea fiind dirijată spre impunerea părerii / viziunii emițătorului. Prin substituirea unor termeni dintr-o structură cunoscută se obține, după cum consideră L. Groza (2005: 318) o „structură dislocată” sau, într-o altă formulare, o „efemeridă lexicală”.

permutare – schimbarea ordinii elementelor unui dicton care generează o modificare de sens.

O cercetare mai nouă referitoare la acest subiect o reprezintă lucrarea despre texteme a Siminei-Maria Terian. Autoarea susține că unitățile discursului repetat sunt „unități lingvistice minimale care intră în alcătuirea unui text”, „unități ale sintagmaticii literare” care se constituie în „funcții ale unor relații textuale locale specifice” (2015:13), unități substituibile printr-un alt fragment de text. Lingvistica discursului repetat studiază comportamentul unităților discursului în planul vorbirii individuale, acesta fiind un proces de natură pragmatică, textual discursivă „constând în faptul însuși al «repetării» sale” (2015 :152).

În lucrarea la care facem referire, pornind de la modelul prismatic al lui Dirk Geeraerts de analiză a expresiilor, Terian clarifică trăsăturile caracteristice ale diferitelor concretizări ale DR: perifrazele lexicale sunt unități nemotivate deoarece caracterul lor neanalizabil opacizează relațiile dintre sensul literal și cel idiomatic; sintagmele stereotipe – unități parțial motivate fiindcă proiecția metaforică e posibilă doar pentru o parte dintre termenii unității, ceilalți rămânând cu sensul lor propriu; textemele sunt unități motivate, ele permițând proiecția metaforică a tuturor elementelor secvenței de discurs repetat (2015: 176).

Autoarea diferențiază tipurile de texteme în funcție de planul vorbirii căruia îi aparțin în: texteme diasketice – fenomene de ordin idiomatic, manifestate ca discurs repetat doar în planul unei anumite limbi. Deși unele desemnează „un fond conceptual comun mai multor culturi” (2015: 179), acesta se exprimă în fiecare limbă în mod particular, printr-o anumită secvență lexematică.

Texteme diasemice – structuri de origine livrescă pentru înțelegerea cărora receptorul are nevoie de cunoașterea textului de origine. Descifrarea lor impune nu o competență idiomatică, ci una expresivă (2015: 182).

Texteme diatropice îmbinări „noi” care survin în contextul unui discurs „original”, presupun cunoașterea a două contexte și existența a două texteme de bază care se amalgamează în discurs (2015: 186).

Textemele diasemice sunt cuprinse în discurs prin două procedee: reîncadrare sau reconfigurare (2015: 240-252).

Reîncadrarea e operația prin care un textem e introdus într-un text fără ca acest proces să producă o modificare de sens. Modalitățile de realizare a procedeeului sunt: topicalizarea, reîncadrarea „slabă”, reîncadrarea „forte”, reîncadrarea absolută.

Reconfigurarea² (2015: 253) este operația ce duce la redimensionarea sensurilor textemelor, fără ca acest proces să altereze sensul de bază, deși transformarea afectează însuși nucleul textemului. Reconfigurarea se poate realiza prin modificare, dezvoltare și compunere³.

2. Discursul repetat în Hanu Ancuței

2.1.

În textele literare, rolul elementelor discursului repetat este foarte important. Acesta contribuie la susținerea mesajului artistic, la configurarea unor cuante referențiale și a câmpurilor referențiale care susțin structura de semnificații a operei.

Creația sadoveniană Hanu Ancuței (1928) este, așa cum consideră Ion Vlad, „lucrarea fundamentală a ființei care comunică” (Vlad 1981: 163). Alcătuită din nouă povestiri care se succed, având ca element comun spațiul în care se istorisesc întâmplările și personajele care asistă la întregul proces al povestirii, opera este o halimă.

Analizând textul din perspectivă lingvistică, se constată prezența a numeroase elemente ale DR care demonstrează competența idiomatică a vorbitorilor și care pune în lumină spiritul epocii, mediul de proveniență al convivilor precum și gradul de pregătire / educație al acestora, astfel sunt ilustrate toate nivelurile limbajului așa cum sunt acestea detaliate de savantul de la Tübingen: universal, istoric, individual, diatopic, diastratic și diafazic.

Existența elementelor amintite se remarcă atât în planul narațiunii, cât și în cel al dialogului, fapt ce conferă coerență discursivă operei și este un element caracteristic scrisului sadovenian. Echilibrul între cele două planuri (al povestitorului și al personajelor) este susținut și de opțiunea autorului pentru prezentarea evenimentelor de către un narator martor, implicat, participant direct la întâlnirea călătorilor de la han, el însuși fiind unul dintre drumeți, cunoscător al obiceiurilor locului și al unora dintre participanți (Ancuța, Ioniță, moș Leonte, cealaltă Ancuță). Poposirea lui de-a lungul timpului la han (o cunoștea și pe hangița de demult, de aceea își permite să afirme că Ancuța e „tot ca mă-sa de sprâncenată și de vicleană”⁴ (6)) îi oferă o oarecare autoritate / credibilitate deoarece el este familiarizat cu unii dintre participanți și cu ritualul împărtășirii cu ceilalți a experiențelor proprii.

Enunțurile DR sunt utilizate în text cu funcție fatică, având rolul de a stabili un contact eficient între vorbitori și ascultători, de a capta atenția și bunăvoința acestora din urmă, dar și de a-i impresiona, având funcție expresivă.

²Procedeele este similar celui menționat de Dumistrăcel și Munteanu: parodiarea (asimilarea).

³Cele trei mijloace prin care se poate realiza reconfigurarea textemelor diasemice sunt inspirate din teoria coșeriană despre determinare (vezi *Determinare și cadru...* în vol. *Teoria limbajului și lingvistica generală*) prin care se explică modul de formare al cuvintelor corespunzător în abordarea tradițională derivării, compunerii și conversiunii.

⁴Prezentul articol a folosit ca sursă volumul *Hanu Ancuței*, Editura Mihail Sadoveanu, București, 2013. Pe parcursul textului indicarea locului de unde au fost preluate citatele se va face doar prin precizarea numărului paginii.

Raportându-ne la tipurile de structuri ale DR menționate anterior, remarcăm prezența în operă a tuturor acestor categorii.

2.2. Perifrazele lexicale prezente atât în limbajul popular, cât și în cronicile din care autorul s-a inspirat⁵, concretizate în:

2.2.1. Locuțiuni verbale: „m-apucă groaza” (7), „s-au așternut la pământ” (22), „habar n-aveau” (6), „nu-l băgasem în samă” (75), „a și călcat pe urmele hoților” (21), „să deschidă ochii” (33), „să-i deie știre” (33), „făcu vânt” (75), „făceau cu ochiul” (29), „și atâta haz a făcut” (14), „făcui față” (54), „n-a fost chip” (61), „s-au împăienjenit vederile” (12), „a lua mare dobândă” (19), „am luat obicei” (26), „a luat în piept (pe femeie)” (77), „se lua la întrecere” (7), „nu-i mirosea bine” (63), „mi-a năvălit sângele-n ochi” (12), „a pus în pământ” (33), „a pus șpanga între ochi” (11), „am prăpădit din ochi” (18), „a prins a râde” (10), „i-am poftit sănătate” (9), „a slobozit un țipăt” (34), „să nu-mi spuneți pe nume” (76), „să-ți sărut dreapta” (16), „eu stăteam în cumpănă” (30), „a slobozit cuvânt” (15), „am strâns din măsele” (12), „mi-am ținut firea” (12), „se ține hojma” (102), „țin eu minte” (26), „(îi vine) să-și facă sama” (79), „și-a venit în fire” (24), „mi-a zbârlit părul sub cușmă” (25).

2.2.2. Locuțiuni adverbiale: „cu luare-aminte” (19), „(ne uitam) numai cu coada ochiului” (38), „(strigând) cu mare glas” (39), „(n-am văzut) de zilele mele” (6), „fără înconjur” (10), „(am găsit și eu) cu cale” (63), „pe vremea aceea” (28), „singur ca un cuc” (43).

2.2.3. Locuțiuni adjectivale: „cu ochii duși” (7), „fără sânge-n obraz” (21), „orice om cu scaun la cap” (61), „(om) cu mintea-ntreagă” (68).

2.2.4. Locuțiuni substantivale: „cea cu dinți lungi” (28) (adică moartea).

2.3. Sintagme stereotipe: „mă închin ca la codrul verde” (17), „se îngâna ziua cu noaptea” (62), „la mâncare se uită numai c-un ochi” (7), „într-o lume mai puțin veselă” (8), „dușmanii au colți lungi și ascuțiți” (9), „îmi pleznesc căciula pe-o ureche” (7), „mi-am simțit inima ca potârnichea în cângile șoimului” (27), „(nu ne-om întâlni) decât după ce-oi fi și eu ulcior” (75).

2.4. Textemele sunt încapsulate în operă prin cele două procedee: reîncadrarea, respectiv reconfigurarea.

2.4.1. Reîncadrarea transferă în plan textual-discursiv următoarele categorii de structuri:

2.4.1.1. Proverbe: „atunci s-a iscat o zicală: că ce-i greu peste bordei? – Birurile lui Duca-Vodă” (109), „banul bun găsește ce-ntreabă” (51).

2.4.1.2. Citate: „căci după cum și la carte scrie, vinul îndulcește inima omului și folosește mădularelor lui” (88).

2.4.1.3. Cultureme: „Împăratul-Alb” (6) textemul identifică un erou de basm, simbol al binelui. „Mă ridic în șa ca Alisandru Machidon” (11) – culturem prin intermediul căruia personajul se raportează direct la o personalitate istorică marcantă, asumându-și trăsăturile

⁵A se vedea în acest sens Al. Andriescu, *Locuțiuni și expresii populare în opera lui M. Sadoveanu*

pozitive ale acesteia: curaj, forță, vitejie și sugerând succesul misiunii sale de a-și face dreptate așa cum Macedon învingea în războaie nimicindu-și dușmanii.

2.4.1.4. Macro-texteme (fragmente de creații populare): „Trage, mândro, cu bobii... / Trage, mândro, și-mi găcește / Codrul de ce-ngălbinește, / Omul de ce-mbătrânește” (42), „Care-i tânăr și voinic / Iese noaptea la colnic / Fără par, fără nimic, / Fără brâu, fără pistoale, / Numai cu palmele goale.” (76), „S-aude, s-aude / Departe, la munte, / Gomăn gomănaș / De trei ciobănași; / Gomăn gomănind, / Oile pornind...” (106).

2.4.2. Mult mai bine reprezentată din punctul de vedere al concretizărilor discursive este reconfigurarea, care surprinde prin multitudinea și diversitatea tematică a textelor.

Încadrarea acestora în structura scrierii sadoveniene se realizează prin modificare și dezvoltare (în accepțiune coșeriană).

2.4.2.1. Teme biblice / religioase:

a. Dumnezeu atotputernic și milostiv: „Domnul Dumnezeu mi-a venit întru ajutor” (63), „cel mai mare peste ceruri, peste pământuri și peste mări s-a milostivit” (60), „fiind așa voia lui Dumnezeu și având el grijă de mine ca și de viermii pământului, am cugetat că nu trebuie să plâng, ci să primesc rânduiala” (103) – textemele sunt adaptări / dezvoltări ale versetelor biblice în care se ilustrează pronia divină și concepția creștină despre atributele divinității (atopștiința, atotputernicia, înțelepciunea, ubicuitatea, atemporalitatea). Corespondentul biblic al acestor texte este unul dintre psalmii davidici în care se descrie grija lui Dumnezeu față de creația sa: „Toate către Tine așteaptă ca să le dai lor hrană la bună vreme! (*Psalmul 103*: 28).

b. Mânia divină: „are să te ajungă mânia lui Dumnezeu” (34). Referirile biblice la un Dumnezeu răzbunător și mânios sunt numeroase – „cel ce nu ascultă de Fiul nu va vedea viața, ci mânia lui Dumnezeu rămâne peste el” (*Ioan 3*: 36)⁶, „teascul cel mare al mâniei lui Dumnezeu” (*Apocalipsa 14*: 19), „cu ele s-a sfârșit mânia lui Dumnezeu” (*Apocalipsa 15*: 1).

c. Păstorul cel bun – „Eu sunt păstorul cel bun” (*Ioan 10*: 11) textemul este convertit într-o formulă cu aspect și sens modificat: „vânătorul cel bun” (21) – protectorul credincioșilor, al celor mulți și slabi, devine un protector al averilor boierești și un agresor al celui care îi jefuiește pe cei bogați.

d. Patimile hristice: „mă chinuiește ca pe Domnul nostru Hristos” (31) –secvența face referire la jertfa Mântuitorului care este prezentată în toate cele patru *Evanghelii*.

e. Cântatul cocoșilor: „până ce-au cântat cocoșii straja a treia” (62) amintește de avertismentul dat lui Petru de Iisus „mai înainte de a cânta cocoșul, de trei ori te vei lepăda de mine” (*Matei 26*: 34) și este utilizat de Sadoveanu ca simbol al trădării și al fricii de adevăr a lui Ianache coropcarul.

f. Umilirea de sine: „mi-am supus toată ființa mea ca un rob” (31) – mărturisire a bătrânului boier Nastasă Bolomir prin care își recunoaște supunea în fața tinerei sale soții și umilirea de bunăvoie doar pentru a-i fi acesteia pe plac. Textemul face trimitere directă la chenoza hristică: „S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând” (*Filipeni 2*: 7).

⁶Titlul cărții biblice este urmat de indicarea capitolului și a versetului din care este preluat citatul.

g. Soarta tristă: „puține și triste au fost zilele mele” (24), „Dumnezeu a vrut să nu piară, ci să se chinuiască pe lumea asta, ca dincolo pe tărâmul Tartorului” (80) – viața trecătoare, soarta nemiloasă, fragilitatea ființei umane toate aceste teme se regăsesc în textele veterotestamentare: *Eccleziast, Iov*: „zilele noastre pe pământ nu sunt decât o umbră” (8: 9), *Înțelepciunea lui Solomon*: „ca umbra de trecătoare este viața noastră” (2: 5).

h. Înțelegerea între oameni și armonia: „era însă pace în țară și între oameni bună-voire” (6) – secvența reia și adaptează un verset din *Evanghelia după Luca* (2: 14): „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!”.

i. Viața și moartea: „să lese în lumea asta toate bogățiile strânse și să se gătească de cale pentru drumul cel fără întoarcere” (110), „așezarea mea întru așteptarea morții este sus la Durău” (18) – ilustrează credința că omul trebuie să își trăiască viața ca pe o perioadă de pregătire pentru trecerea întru moarte, unde nicio bogăție materială nu îi mai este de folos.

j. Lumea de dincolo: „limanul cel fără de vifor” (26), „a trecut cătră locașurile cele veșnice” (19) – structuri binecunoscute în lumea tradițională, profund atașată de preceptele religioase, deoarece acestea sunt adaptări ale unor pasaje din slujba înmormântării.

2.4.2.2. Teme folclorice / tradiționale

Basmul popular

a. Timpul imemorial: „în vremea veche” (19), „pe vremea aceea” (8), „cum nu s-a mai pomenit” (5) structuri care sugerează formula inițială „odată ca niciodată” aducând asupra întâmplărilor narate o aură de mister și fabulos.

b. Configurarea spațială: „în locuri pustii” (21), „de acum răzvim pe celălalt tărâm” (120), „ș-a trecut pe tărâmul celălalt, în locul blăstămurilor” (110), „tărâmul celălalt” (6), „de la marginea lumii” (6) – deși se relatează întâmplări ce se pretind a fi reale, plasarea acestora se face într-un spațiu neobișnuit. Lumea pare să se configureze după o schemă dihotomică: binele și răul își găsesc corespondențe la nivelul toposului (lumea de aici – lumea de dincolo, tărâmul acesta – tărâmul celălalt), dar și al existenței (viața – moartea).

c. Eroi de basm:

- „și era bălaie și râdea, parcă era soarele [...] au prins a o căina ș-a o plânge: că așa-i de puțintică și de frumoasă, ș-are s-o răpuie și pe asta bărbosul” (28) – tânăra soție a boierului Nastasă Bolomir are trăsăturile unei Cosânzene, frumusețea și gingășia ei uimesc privitorii și stârnesc compasiunea pentru soarta sa potrivnică. Compararea ei cu soarele o individualizează și face trimitere directă la eroinele de basm popular.

- „măsele ca niște bucăți de criță”(27), „vraci care nu se mai află pe lume” (27) texteme ce evidențiază caracteristicile fizice și morale excepționale ale lui moș Leonte, regăsite în tradiția populară ca trăsături ale unor personaje fantastice.

- „îmbrăcat numa-n fireturi și-n aur” (11): textemul identifică un erou de basm, simbol al binelui. Deși structura este asociată unui ofițer, nu unui rege, tabloul pe care îl creionează întărește impresia de bunăstare socială din timpul lui Mihai-Vodă Sturza, un domnitor iubit de popor.

- „cal vrednic de mirare. Era calul din poveste înainte de a mânca tipsia cu jar” (7), „să umbli nouă ani la toți împărații pământului. Numai pielea lui câte parale face” (7) – calul lui Făt-Frumos, răpciugos, slab și bolnav pare să fi luat aici forma calului lui Ioniță comisul. Caracterul

său spectaculos, excepțional reiese din faptul că acesta, rămas nemetamorfozat într-un armăsar falnic precum în basme, nu are pereche în toată lumea, căutarea unuia asemănător fiind sortită eșecului. Textemele citate sunt complexe și se pot identifica mai multe motive specifice poveștilor: animalul fantastic, tipsia cu jar, numărul magic nouă.

d. Pregătirea și plecarea la luptă: „pe loc le-a rânduie arme” (21), „ieșim la război împotriva lor” (18) – texteme ce amintesc de pornirea la luptă împotriva forțelor răului.

e. Fuga fantastică: „am mânat numai o fugă” (33), „s-au întins mai cu grăbire la fugă” (67).

f. Pedepșa: „ori izbândesc, ori îmi las aici oasele” (69), „dacă nu-ți faci bine datoria să știi că unde-ți stă capul, au să-ți steie picioarele” (72), „să-i faci petrecere cuvenită, după purtarea lui” (79), „până-ntr-acest soroc să-mi aduci la picioare, viu ori mort pe fratele tău. Altfel, n-ai să mai vezi obrazul meu, nici lumina zilei” (21). În majoritatea basmelor românești neducerea la bun sfârșit a unei probe, a unei încercări la care eroii se supun de bunăvoie sau pe care sunt obligați să o facă se sancționează cu moartea (de multe ori prin decapitare).

g. Dovedirea puterii: „Tufecii-bașa Gheorghie s-a întors la Domnie cu capul tatălui meu. Și s-a înfățișat la Divan, și l-a pus pe covor, pe năframă roșie, la picioarele lui Vodă” (24). Secvența de discurs repetat amintește de scena în care eroul depune la picioarele împăratului capul tăiat al balaurului ca dovadă a vitejiei și devotamentului său. Aceeași sugestie o realizează textul și dacă îl analizăm din perspectiva tradiției creștine: Sfântul Gheorghe care a tăiat capul balaurului (analiză sugerată de similitudinea onomastică între numele personajului sadovenian și numele sfântului de referință). La Sadoveanu reprezentantul răului este Haralambie, hoțul prins de puterea domnească aflată sub conducerea fratelui său.

2.4.2.3. Proverbe:

- „Tu ești oaie din turmă, îmi întoarce el cuvânt, și te păstorește lupul. Să știi că asta ești tu.” (65) – ilustrează opoziția privativă dintre agresor și victimă, subliniind blândețea, inocența, bunătatea oilor și răutatea, agresivitatea, viclenia lupului. Simina-Maria Terian (2015: 221) afirmă că „este vorba de o opoziție privativă absolută determinată de lupta pentru supraviețuire”.

- „câci ai supt lapte de iepuroaică, ș-ai rămas mișel” (81) – textemul face referire la concepția populară conform căreia iepurele este un animal fricos, atribut ce nu onorează ființa umană.

- „e corb mare boieresc” (10) – adaptare a proverbului „corb la corb nu scoate ochii” – modalitate voalată de afirmare a corupției morale a reprezentanților boierimii.

3. Concluzii

Limbajul verbal caracterizează comunicarea umană și este particularizat de exprimarea fiecărui vorbitor în parte. Tehnica liberă de utilizare a cuvintelor se împletește cu secvențele de discurs repetat prin care locutorul face trimitere la tradiția idiomatice și conferă un plus de autoritate propriului discurs. Folosit ca modalitate de realizare a unei exprimări clare, nuanțate, persuasive încă din antichitate, DR a fost introdus ca noțiune de Eugen Coșeriu și a fost analizat ulterior de alți lingviști însemnați. Conceptul poate fi pus în relație și cu intertextualitatea studiată de Bahtin și cu teoria polifonică.

Unitățile DR au un rol important în realizarea sensului textului literar analizat și contribuie la evocarea unei lumi apuse, de început de secol XIX. Majoritatea textemelor prezente în operă sunt diasemice: unele preluate din repertoriul idiomatice al limbii române și al culturii

populare făcând trimitere directă spre universul fabulos al basmului, altele provenind din repertoriul biblico-religios. Secvențele discursive menționate au în text funcție reprezentativă și participă la crearea de „lumi posibile”.

BIBLIOGRAPHY

- Al. Andriescu, Locuțiuni și expresii populare în opera lui M. Sadoveanu, în „Anuarul de filologie”, Iași, 1965, p. 83-95.
- Eugeniu Coșeriu, Prelegeri și conferințe (1992-1993), supliment al publicației „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XXXIII, 1992-1993, seria A. Lingvistică, Iași, 1994.
- Eugeniu Coșeriu, Lecții de lingvistică generală, Editura Arc, Chișinău, 2000.
- Eugeniu Coșeriu, L' homme et son langage, Editions Peeters, Paris, 2001.
- Eugeniu Coșeriu, Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii, Editura Enciclopedică, București, 2004.
- Stelian Dumitrăcel, Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentația instituirii comuniunii fatice prin mass-media, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2006.
- Liviu Groza, Dinamica unităților frazeologice în limba română contemporană, Editura Universității din București, 2005.
- Cristinel Munteanu, Forme ale discursului repetat ca tradiții literare europene inserate în tradiția lingvistică românească, în vol. Identitatea culturală românească în contextul integrării europene, Editura ALFA, Iași, 2006, pp. 235-240).
- Cristinel Munteanu, Lingvistica integrală coșeriană. Teorie, aplicații și interviuri, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2012
- Poghiric Elisabeta, Problema citatului în antichitate (cu privire specială la Homer), în ”Analele universității București”, Limbi clasice și orientale, XX, 1971.
- Sextil Pușcariu, Limba română. Privire generală, vol. I, Editura Minerva, București, 1976.
- Simina-Maria Terian, Textemele românești. O abordare din perspectiva lingvisticii integrale, Institutul European, Iași, 2015.
- Ion Vlad, Cărțile lui Sadoveanu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981.

Surse

- Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.
- Mihail Sadoveanu, *Hanu Ancuței*, Editura Mihail Sadoveanu, București, 2013.